

Grønland, Danmark og EF

1. Et ændret konfliktmønster?

I hele den periode, hvor Danmark har været medlem af De Europæiske Fællesskaber, har Grønlands tilknytning til EF været et konfliktområde. Sætter man sig imidlertid for at bestemme tyngdepunktet for denne konflikt, vil man over tidsforløbet se en forskydning i brudfladerne. Mens de politisk set mest betændte emner i relation til EF i årene 1971-77 var koncentreret i de dansk-grønlandske relationer, har det i tiden derefter typisk været tale om en til tider kraftig uenighed mellem repræsentanterne for de valgte grønlandske organer på den ene side og på den anden EF-kommissionen og EFs enkelte medlemsstater; især efter den grønlandske folkeafstemning om EF-medlemskabet i februar 1982 er det blevet stadig mere tydeligt, hvordan det danske regeringsapparat videregiver og støtter de grønlandske ønsker og krav, når disse tørner sammen med EF-forhandlingspartnernes under udmeldelsesforhandlingerne.

Det følgende vil være en bestræbelse på at sammenfatte nogle af de væsentligste forklaringer på, hvorfor Grønland fik status som medlem af EF, hvad baggrunden har været for det grønlandske ønske om at forlade EF, og hvad en sådan ud-

meldelse af EF må forventes at indebære for Grønlands udviklingsmuligheder.

2. Grønlandsk-dansk konflikt: EF-tilslutningen

2.1. Beslutningen om en samlet indmeldelse

Først på et relativt sent tidspunkt i den danske EF-tilslutningsproces blev grønlandsk medlemskab genstand for politisering i Grønland.

Det danske folketing havde i maj 1971 vedtaget at lægge spørgsmålet om dansk indmeldelse i EF ud til folkeafstemning. Blandt den »nye« generation af grønlandske politikere, der netop i de år vandt fodfæste i landsrådet og i folketinget opstod en opposition mod den holdning, der hidtil havde været gennemgående hos de grønlandske politikere: at båndene mellem Grønland og Danmark ikke kunne implicere andet end, at Grønland også fulgte Danmark ved en indtræden i EF, under forudsætning af at der på specielle områder blev taget hensyn til de særlige grønlandske problemer.

Som allerede antydte var baggrunden for den uenighed om EF-tilslutningen, der derefter viste sig, nybruddet i grønlandsk politik; den »nye« generation fik ikke opfyldt ønskerne om en separat grønlandsk folkeafstemning om EF-tilslutningen. Dels var der ikke tilslutning dertil hos de dominerende danske EF-positive partier, dels kunne der henvises til en række forfatningsretlige og lovgivningsmæssige

vanskeligheder ved at afholde en sådan og ved at Grønland eventuelt skulle stå med et andet tilhørsforhold til EF end det øvrige Danmark.

Resultatet af denne debat blev, at folkeafstemningen skulle holdes samme dag i Danmark og Grønland, at stemmerne skulle indgå i én pulje, og at det samlede resultat også skulle have gyldighed for Grønland.

2.2. Den grønlandske folkeafstemning 1972.

Processen frem til EF-folkeafstemningen i oktober 1972 fortjente næppe så stor opmærksomhed, hvis ikke det var for de mere langtrækkende effekter, forløbet af den fik:

1. den var helt givet med til at fremkalde det store nej-flertal ved 1972-afstemningen;

2. den blev basis for dannelse af parti-forberedende organisationer, skabelse af en mere kritisk bevidsthed og den senere partiopbygning, og

3. den blev en del af baggrunden for det senere udtrykte grønlandske ønske om hjemmestyre (se afsnit 2.4.).

Resultatet af afstemningen i Grønland 2. oktober 1972 blev, at 70,3 pct. af de afgivne stemmer fremviste et nej til medlemskab af EF (ved en valgdeltagelse, der med 57,5 pct. rangerede middelhøjt i grønlandsk vælgeradfærdstradition). Som bekendt gav afstemningen i Danmark en meget stor majoritet for indtræden i EF, hvorfor Grønland fra 1.1. 1973 blev medlem sammen med Danmark, og -som det blev til i den politiske debat, der fulgte - »imod det grønlandske folks udtrykte vilje«.

2.3. Grønlands særstilling som EF-medlem.

Tiltrædelsesforhandlingerne havde gi-

vet Grønland en række af de allervigtigste af de særordninger, som politikerne i årene 1967-71 havde valgt at definere som særligt vitale for det grønlandske samfund, og som man havde fået de danske forhandlere til at prioritere højt.

De to førstnævnte særordninger fik permanent status:

1. Det hidtidige grønlandske krav om en vis tilknytning til det grønlandske samfund for at kunne udøve visse former for erhverv, formuleret i et dansk krav om 6 måneders forudgående bopæl i Grønland som forudsætning for tilladelse til erhvervsudøvelse, kunne opretholdes trods den frie etableringsret.

2. En ret for Grønland til at stå uden for EFs markedsordning for fisk. Herved kom fiskeriet i Grønland ikke ind under mindsteprissystemet, men kunne bibeholde den hidtidige praksis med fastsættelse af indhandlingspriser gennem årlige forhandlinger med Kongelige grønlandske Handel.

Endelig opnåede Grønland en særordning for de 10 første medlemsår, nemlig en eksklusiv ret til fiskeri inden for en 12-sø miles zone; denne er siden forlænget, så den stadig har gyldighed.

Til trods for, at man således forsøgte at tage Grønlands specielle forhold i betragtning, vil jeg karakterisere bestræbelserne på at integrere Grønland i EF-systemet i form af fuldt medlemskab som en »umulig tilpasning«. I hele sin opbygning er EF en række højt industrialiserede landes toldunion for færdigvarer, kombineret med et sæt af markedsordninger (incl. prisstøtte og produktionsregulering) for landbrugsvarer. I 1972 som nu måtte de grønlandske interesser være koncentrerede omkring afsætningen af fiskeprodukter og en så billig fødevareforsyning som muligt.

2.4. EF i den grønlandske hjemmestyredebate.

Som tidligere nævnt lagdes en af spirerne til hjemmestyretankerne af den måde, EF-indmeldelsen gennemførtes på.

Da hjemmestyrekommissionen blev nedsat, fik den til opgave at overveje så godt som alle aspekter af det grønlandske samfundsliv, og følgelig måtte spørgsmålet om EF-medlemskabets konsekvenser for det grønlandske samfund dukke op gang på gang.

Hjemmestyreordningen blev baseret på en fortsættelse af rigsfællesskabet, men med en betydelig ændret opgave - og byrdefordeling. I forhold til EF skulle den danske regering fortsat fastlægge retningslinierne for rigsenhedens relationer til EF - med konsultationer til hjemmestyret, når spørgsmål af særlig interesse for Grønland var på dagsordenen; i visse sammenhænge tillodes det Grønland selv at forhandle internationalt, men bestemmelsen var næppe indrettet på forholdet til EF.

Hjemmestyrebetænkningen fastlægger ikke nogen procedure for en eventuel grønlandsk EF-udmeldelse (en ting man fra dansk regeringshold måtte have mange betænkeligheder overfor); men for at få en enstemmig grønlandsk opslutning om hjemmestyre konstruktionen, lod den danske regering forstå, at man ikke ville modsætte sig en revision af Grønlands formelle forhold til EF, at man ikke ville modsætte sig, at der i Grønland blev afholdt en folkeafstemning om EF-medlemskabet, og at man ville respektere udfaldet af en sådan.

2.5. På vej mod en grønlandsk-dansk afklaring.

Med det ovenfor skitserede in mente kan man altså sige, at der under hjemmestyre-drøftelserne sker en afkla-

ring mellem dansk og grønlandsk kompetence i EF-spørgsmålet, men at denne ikke har noget formelt grundlag, snarere hviler på en politisk forpligtelse fra dansk side. De socialdemokratiske ledede regeringer fornyede da også løbende deres givne tilsagn om at ville respektere grønlændernes egen afgørelse i spørgsmålet om EF-medlemskab eller ej. Herefter kan det spørgsmål betragtes som ført over på den interne grønlandske arena, hvor delingslinien mellem de to dominerende partier Atassut og Siumut nøje modsvarede forskellen for/imod fortsat grønlandsk medlemskab af EF.

3. Konflikten EF/Grønland: Fiskeripolitikken

3.1. Fiskerierhvervets betydning for Grønland.

Det volder vanskeligheder at give et præcist mål på Grønlands fiskeriafhængighed. Hæmmet af manglen på en bruttonationalprodukt-opgørelse må man anvende eksporttal som en første metode for tilnærmelse. Ugunstige klimaforhold har skadet det grønlandske fiskeri betydeligt de seneste år, hvorfor de næppe bør tages som repræsentative. Eksporttallene fra 1980 giver nok det rimeligste indtryk af fiskerierhvervets betydning for det grønlandske samfund:

Sammensætningen af den grønlandske eksport 1980:

	Mio. kr.	Pct.
Fisk- og fiskeprodukter	774	64,5
Malm	372	31,1
Andet	53	4,4
I alt	1199	100,0

Betydningen af fiskeriet understreges yderligere ved at se på beskæftigelsesfor-

holdene i Grønland. Her beskæftiges over 25 pct. af arbejdsstyrken ved fiskeri, fiskeforarbejdning og fangst, mens malm-brydningen i Marmorilik har resulteret i under 200 arbejdspladser for grønlænderne.

Fiskerierhvervet fremstår således som det absolut vigtigste i det grønlandske samfund, og er tilmed et område, hvor modernisering og kapacitetsudvidelse søges fremmet.

3.2. »Den store rokade« 1976-77.

Det er tænkeligt, at EF ved udvidelse af særordninger og regionalpolitiske foranstaltninger kunne være blevet attraktivt for Grønland (de påviste strukturelle modsætninger til trods), hvis ikke udviklingen i fiskeriet i Nordatlanten havde taget det forløb, det gjorde, netop som EF havde en egentlig fælles fiskeripolitik under opbygning.

Den engelsk-islandske »torskekrig« fik som sit væsentligste langtrækkende resultat, at Island proklamerede en fiskerigrænse på 200 sømil og gav sig til at føre en særdeles restriktiv politik over for andre nationers fiskeri inden for denne zone. Såvel EF-lande som 3.-lande (Færøerne, Norge og Canada) udelukkedes herved fra det fiskeri, de traditionelt havde drevet på bankerne dér.

Pr. 1. januar 1977 erklæredes også generelt en 200-sømiles fiskerigrænse omkring EF-medlemsstaterne. For Grønland betød det en ganske ændret situation. Havområderne mellem de 12 og de 200 sømil blev nu til »EF-hav«, hvilket indebar, at EF-Kommissionen fastlagde fangstkvoterne heri, fordelte disse til medlemsstaterne og forhandlede med 3.-landene om disses fiskerettigheder her. Situationen var ikke forudset, da tilslutningsforhandlingerne førtes, og et potentielt konfliktfelt mellem Grønland og EF var skabt.

Med den nævnte islandske politik kom konflikten nærmere. De udelukkede tyske, engelske og danske fiskere krævede adgang til fiskeri inden for den grønlandske 200-sømiles grænse; samtidig opstod ideen om at bytte fiskerettigheder i samme område bort i aftaler med 3.-lande, så EF-fiskerne også kunne kompenseres på den måde.

Ved Haag-aftalerne i 1977 fik man opstillet nogle retningslinier for fiskeriet inden for blandt andet dette grønlandske »EF-hav«. Først skulle de grønlandske fiskere have ret til at fiske, hvad de havde kapacitet til. Hvad kvoterne derudover kunne bære, blev det kommissionens opgave at fordele blandt EF-fiskerinationerne eller bruge som »bytteobjekt« i forhandlinger med interesserede 3.-lande.

Det måtte være uundgåeligt, at grønlænderne anså hele denne udvikling for uønsket og imod fundamentale grønlandske interesser i at udvikle en fiskeribaseret økonomi. To forhold gjorde sig hurtigt gældende. Grønland måtte se sig udsat for en konkurrence på fisk og rejer, fanget i grønlandske farvande af tyske og norske trawlere. Og man så graverende eksempler på et rovfiskeri, der måtte opfattes som en trussel mod bestandene.

Foruden dette måtte spørgsmålet melde sig om denne fastlagte strukturs forenelighed med de grønlandske, fiskeribaserede udviklingsplaner. Hvordan ville reaktionerne blive, når grønlænderne selv fik udbygget fiskeflåden til at kunne opfiske hele fangstkvoten af først den ene, så de øvrige sorter? Det kan nævnes, at kommissionen allerede har presset de grønlandske myndigheder til at sætte torskekvoten ved Vestgrønland i vejret ud over den af havbiologerne anbefalede størrelse, hvilket taler sit klare sprog om en grønlandsk afmagt i denne rolle som EF-medlem: ikke at kunne stå fast på de be-

varingspolitiske tiltag, der på længere sigt skal opretholde det erhvervsmæssige grundlag.

4. Det nye konfliktmønster

4.1. De grønlandske ønsker om folkeafstemning og OLT-status.

Siumut-partiet synes i høj grad at have været sig bevidst, at EF-spørgsmålet kunne benyttes til at markere sig over for det store oppositionsparti Atassut. Men man må nok ikke overse, at spørgsmålet om EF-tilhørsforholdet stak dybere og også var funderet i konkrete grønlandske interesser. Da Siumut i 1980 derfor politiserede spørgsmålet om en folkeafstemning, kunne man være ganske sikker på at finde klangbund i befolkningen. »Fjernstyringen fra Bruxelles« følte snærende, især det aspekt heraf, som gjaldt fiskeriet i »EF-havet«. Pr. 1.4.1980 havde hjemmestyret overtaget fiskerireguleringen inden for 12-miles zonen, men for fiskeriet på de store banker uden for denne gjaldt EFs reguleringspolitiske praksis. Kravet om at (gen)give de valgte grønlandske organer kompetencen over fiskerireguleringen inden for de 200 sømil kunne efter »den store rocade« kun opfyldes, hvis Grønlands EF-medlemskab ophævedes. Under den økonomisk prægede diskussion, der fulgte, greb Siumut tanken om at lade Rom-traktatens OLT-status gælde for Grønlands handelssamkvem med EF efter medlemskabets ophør. For Grønland ville en sådan status indebære:

1. toldfrihed for eksport af fisk og fiskeprodukter til EF-toldunionen,

2. kompetencen til fiskeriregulering ville komme til at ligge hos rigsenhedens kompetente organer; en snæver konsultationspraksis mellem landsstyret og den danske regering kunne så forventes at udvikle sig,

3. EFs fælles landbrugsprissystem ville ikke omfatte Grønland, hvilket ville tillade en billigere fødevareimport,

4. Grønland ville ikke være omgivet af EFs toldmure for import af varer fra 3.-lande.

Under hele den kampagne, der gik forud for den grønlandske folkeafstemning i februar 1982, var det helt uafklaret, om de øvrige EF-lande ville give Grønland en sådan OLT-status, hvilket at mange blev udlagt som en metode til at påvirke udfaldet af folkeafstemningen. Jeg har andetsteds beskæftiget mig med forklaring af dette, hvorfor jeg her alene vil gengive folkeafstemningens resultat. Ved en så høj valgdeltagelse som 74,9 pct., gik 12.615 (52,0 pct.) ind for ophævelse af Grønlands EF-medlemskab, mens 11.180 (46,1 pct.) ønskede fortsat medlemskab. Flertallet for udmeldelse var således beskedent; men det var vigtigt, at afgørelsen respekteredes som resultat af en demokratisk proces af det overvældende flertal af danske politikere. Herefter pålagde det danske folketing regeringen at optage forhandlinger i Bruxelles om en ændret status for Grønland i forhold til EF.

4.2. Reaktionerne i EF.

Allerede under kampagnen op til folkeafstemningen i 1982 havde man i Danmark og i Grønland modtaget signaler, der afspejlede modvilje mod de grønlandske udmeldelsesønsker. Efter at afstemningsresultatet forelå viste disse signaler deres styrke, hvis baggrund er særdeles sammensat, men som jeg vil forsøge at sammenfatte ved hjælp af nogle delforklaringer.

Først er præcedens-effekten af en grønlandsk udmeldelse blevet fremdraget; ville andre regioner, autonome områder etc. gribe det grønlandske eksempel og anvende det som argument for øget selvstyre?

Dernæst måtte et sådant ønske møde modvilje hos de integrationsivrige i EF. Det måtte forekomme som et ganske stort prestigetab, at en del af en nation efter 10 års medlemskab ønskede udmeldelse, for ikke at tale om, at en udmeldelse også var en handling mod et af Romtraktatens grundlæggende principper: en integration, der kontinuert skred fremad og kom til at omfatte stadig flere områder i det europæiske rum.

Endelig var og er stærke nationale interesser på spil i spørgsmålet om fiskeri i de grønlandske farvande. Fiskeriorganisationer og politikere med tilknytning hertil ser ud til at have vurderet, at det ville blive langt vanskeligere at opretholde fangstrettigheder inden for Grønlands 200-miles-zone i det tilfælde disse skulle forhandles med (og administreres af) et Grønland stående uden for kredsen af EF-medlemmer.

Det er endnu ikke udforsket, hvilke faser beslutningsprocessen konkret har udviklet sig gennem; men den obstruktionstaktik, man fra mange sider havde frygtet ført over for det grønlandske udmeldelsesønske, synes afværget. De danske regeringer har presset sagen fremad i ministerrådsregie, og man synes at have haft held til at overbevise mere modvillige om at omkostningerne for EF ved at hindre grønlandsk udtræden ville overstige fordelene herved. Det kan her have spillet en rolle, at grønlandske politikere fra tid til anden har markedsført ideen om en ensidig grønlandsk udmeldelse, ifald man skulle møde en kompakt europæisk modstand.

4.3. Forhandlingsstatus ultimo 1983.

Efter at det således forekommer som om betydende kredse i EF-kommissionen, EF-parlamentet og i de nationale regeringer har indtaget en mere positiv holdning

til Grønlands udmeldelse, er det blevet klart, at forhandlingerne nu er koncentreret om spørgsmålet: hvilke indrømmelser skal Grønland give for at få sin OLT-status.

Den grønlandske udgangsposition var, at spørgsmålet om OLT-status skulle forhandles adskilt fra drøftelser af fremtidige fiskerettigheder. Her synes det engelsk-vesttyske synspunkt imidlertid at have sat sig igennem: de to spørgsmål ser nu ud til at være kædet fast sammen i en sådan grad, at en »pakkeløsning« er det sandsynligste udfald. Men det grønlandske ønske om en udmeldelse med virkning fra 1.1.1985 kan næppe - det hidtidige forhandlingstempo taget i betragtning - bringes til opfyldelse.

5. Kan Grønland klare sig uden EF-medlemskabet?

Det er med god ret man kan karakterisere et forsøg på at besvare overskriftens spørgsmål som halsløs gerning, så længe man ikke har på det rene, om Grønland får en OLT-aftale, og - hvis en sådan bliver en realitet - hvilket konkret indhold den vil få. Dog kan man nå et stykke ad vejen i bestemmelsen af de grønlandske udviklingsmuligheder også uden at præcisere kendskab til OLT-ordningen for Grønland, idet problemerne og de sammenhænge hvori de indgår, som ovenfor eksemplificeret udviser ganske mange elementer af konstans.

Som udgangspunkt må det fremhæves, at en OLT-aftale (lige så lidt som for eksempel Færøordningen) ikke pr. automatik indeholder EF-medlemskabets tilskuds- og lånemuligheder fra Socialfonden, Regionalfonden og Landbrugsfonden; måske vil mulighederne for låntagning i Den Europæiske Investeringsbank

kunne opretholdes, men for nuværende er dette ganske uafklaret.

Så meget står altså fast, at medmindre OLT-aftalen bliver gjort helt ekstraordinær favorabel for Grønland, vil der for det grønlandske samfund blive tale om et betydeligt bortfald af midler, der hidtil har været anvendt til såvel drift (uddannelsesområdet) som anlæg (infrastruktur - udbygning).

Dette billede kan belyses yderligere. Således har flere på hinanden følgende danske regeringer erklæret, at såfremt Grønland meldte sig ud af EF, med tab af tilskud til følge, ville der ikke blive tale om, at øgede danske statstilskud kunne kompensere for de bortfaldne EF-midler. De seneste års danske bestræbelser på at mindste underskuddet på statsbudgettet gør disse erklæringer fra dansk side så meget mere troværdige.

Siden det første landstingsvalg i 1979 har Siumut haft den afgørende indflydelse på udformningen af den grønlandske erhvervsudviklingspolitik. Hermed er 3 principper sat i højsædet:

1. erhvervsudøvelsen baseres i hovedsagen på »de levende ressourcer« i en balanceret udnyttelse, så erhvervsgrundlaget også bevares på længere sigt.

2. produktionens centralisering søges modvirket; og

3. anvendelsen af grønlandsk arbejdskraft i videst mulig udstrækning.

Denne erhvervspolitik har i praksis betydet en stærk satsning på fiskeriet i udviklingen af erhvervsgrundlaget, og den ledsagende vækst i fiskeflådens kapacitet har gjort problematikken Grønland-EF endnu mere kompleks.

Som et seriøst forslag til at kompensere for bortfaldet af EF-tilskud til Grønland har været nævnt muligheden for salg af fiskelicenser til fiskere fra EF-landene. Forslaget må betegnes som realistisk i den

forstand, at fangsten af adskillige fiskearter stadig vil være lønsom med indregning af licensafgift i produktionsomkostningerne. Sideløbende har det argument været ført frem, at licenser til fiskeri i grønlandske farvande vil være attraktive på grund af fraværet af forurening i havområderne og dermed i produktet. Der må nok tages væsentlige forbehold over for dette argument. Ganske vist er kvalitetskravene til fødemidler generelt set blevet mere centralt placeret, men på såvel det nordamerikanske som de europæiske markeder er prisen endnu den altdominerende konkurrenceparameter for fiskeprodukter.

Det er også vigtigt at fremhæve, at licenssystemet rummer et kontrolproblem, der næppe adskiller sig væsentligt fra de senere års: ikke-grønlandske fiskere får adgang til fiskeri i grønlandske farvande inden for en bestemt kvotering, som det - også på grund af bevaringsmålsætningerne for fiskebestandene - er væsentligt at få overholdt. Et beslægtet problem, som også har relation til ønsket om en bevaringspolitik, går på følgende. I Grønland udbygges fiskeflåden til fiskeri på bankerne. Det kan derfor forudses, at det grønlandske landstyre vil kunne komme i en valgsituation, hvor man - for at kunne tilgodese både det nationale grønlandske og licensfiskeriet må udvide de totale fangstmængder ud over det af havbiologerne anbefalede punkt for en langtidsbalance.

Endelig kendes som tidligere nævnt ikke indholdet af OLT-ordningen. Kun synes det klart, at der fra engelsk og (især) vesttysk side i forhandlingerne vil blive udøvet et betydeligt pres for at sikre for EF-fiskerne gunstige betingelser for deres fremtidige fiskeri i grønlandske farvande. Dette betyder, at Grønland næppe vil være i stand til at komme igennem med en aftale, der sikrer fuld toldfrihed i eks-

porten af fisk og fiskeprodukter ind i EF, samtidig med at man kan fastsætte høje licensafgifter. Der må altså ikke stilles urealistisk store forventninger til denne indtægtskilde for Grønland.

Det er dokumenteret, at en grønlandsk udtræden af EF også vil betyde besparelser for grønlænderne. Man vil så ikke behøve at opkræve tolden på importen fra tredjelande, og kan desuden drage fordel af at verdensmarkedets prisniveau for landbrugsvarer gennemgående er lavere end EF-systemets. Men dette vil langt fra kunne inddække de grønlandske tab, end-sige bidrage til finansieringen af de i Grønland forudsatte investeringer.

Muligheden for at »strække« investeringerne over et længere tidsforløb har været fremført. Betragter man investeringsbehovet nærmere, må man erkende, at også denne måde at klare tilskudsbortfaldet på er problemfyldt. Befolkningens vækst karakteriseres af, at store årgange nu har behov for boliger, uddannelse og arbejdspladser; tager man i betragtning, at der allerede for indeværende er alvorlige problemer, og lægger man dertil eksistensen af behov for ny- og reinvestering i infrastruktur og produktionsanlæg, må man erkende den »klemme«, Grønland her befinder sig i.

For mig at se har Grønland reelt to hovedmuligheder for at komme ud af problemerne, begge langsigtede.

Først må nævnes den mulighed, der ligger i at forøge produkternes forædlingsgrad. I dag eksporteres hovedparten af den grønlandske fiskefangst i lidet forarbejdet, frossen stand. Det vil absolut være værd at satse på for det grønlandske samfund at sikre den profit og de beskæftigelsesmuligheder, der ligger i en sådan ændring af produktion og afsætning. Igen demonstreres det dog tydeligt, at der ingen »lette« løsninger er: en sådan om-

stilling vil forudsætte en forudgående investering, hvis størrelse der ikke eksisterer beregninger over; men man kan roligt regne med, at kapitalkravene bliver betydelige.

Endelig skal råstofspørgsmålet nævnes. I det seneste par år har mulighederne for olieudvindinger i Jameson Land i Østgrønland været i fokus. Og selv om grønlænderne i hele koncessionspolitikken har kunnet trække på norske og danske erfaringer, vil man ikke omgående se de grønlandske kasser bugne. På længere sigt er perspektivet måske også skræmmende. Skal olieproduktion under de klimatiske og transportmæssige omstændigheder være lønsom, kommer den nemt til at antage et omfang som kan »blæse det grønlandske samfund omkuld«, og umuliggøre den udviklingsstrategi, i hvert fald Siu-mut har lagt sig på. Og netop med baggrund i ønsket om at besidde nogle af de vigtigste værktøjer i en sådan strategi opstod et af de mest afgørende krav i nyere grønlandsk politik: udmeldelsen af EF.

Litteratur

Einar Lund Jensen, *Grønland og EF*. Vedbæk: Forlaget Kragestedet, 1977.

Carsten Lehmann Sørensen, »Det grønlandske EF-medlemskab«, i *Politica*, 12. årg., nr. 4 (1980), pp. 97-118.

Ove Johansen, »Udviklingen af et grønlandsk hjemmestyre«, i *Politica*, 12. årg., nr. 4, pp. 1-28.

Birthe Hjort Christiansen og Finn Bønnelykke (red.), *Grønland på vej*. Udgivet af Folkebevægelsen mod EF. Allingåbro: Notat, 1981.

Grønland og Europa. Oversigt over Grønlands status i EF. Pjece udgivet af Kommissionen for De Europæiske Fællesskaber, 1981 (to-sproget).

Grønland, EF og dokumenterne. Pjece udgivet af Kommissionen for De Europæiske Fællesskaber, 1981.

Hjalte Rasmussen (ed.), *Greenland in the Process of Leaving the European Communities*. København: Forlaget Europa, 1983.

Ove Johansen og Carsten Lehmann Sørensen, »Grønlands vej ud af EF«, i Christian Thune og Nikolaj Petersen (red.), *Dansk udenrigspolitisk årbog 1982*. København, 1983, pp. 130-149.

Frederik Harhoff, »Hjemmestyre og EF«, i *Retfærd*, nr. 16, Århus, 1980, pp. 74-99.